

ÖZEL RAPOR

SELEFİLER ve SELEFİ HAREKETİ İŞİD NE KADAR SÜNNİDİR ?

**Rapor No:21
Ağustos 2014**

Prof. Dr. Hilmi DEMİR

“21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü” (21YYTE)

21. YYTE; Türkiye ve dünyadaki milli güvenlik stratejileri ekonomi, hukuk, enerji/enerji güvenliği, nükleer enerji/nükleer silahlanma, enformasyon /bilgi iletişimi, anayasal düzen, hukuk, adalet, düşük yoğunluklu çatışma (terör ve terörizm), teostratejik araştırmaları demokrasi ve sivil toplum araştırmaları gibi işlevsel ana konular ile çevre/Türk dünyası ülkeleri ve küresel/bölgesel güçler ile uluslararası örgütlerdeki gelişmeleri izlemek bu gelişmeleri Türkiye'nin milli menfaatleri ve ulusal güvenlik gerekleri doğrultusunda incelemek ve bu alanda ciddi çalışmalar yaparak alternatif politika, strateji, program ve projeler üretmek amacıyla 01 Aralık 2005'te kurulmuştur.

21.YYTE'de kurulma amacına uygun olarak aşağıdaki araştırma merkezleri çalışmalarını sürdürmektedirler.

- Anayasal Düzen, Hukuk, Adalet Araştırmaları Merkezi
- Teostrateji Araştırmaları Merkezi
- Milli Güvenlik ve Dış Politika Araştırmaları Merkezi
- Enerji ve Enerji Güvenliği Araştırmaları Merkezi
- Terör ve Terörizm Araştırmaları Merkezi
- Ekonomi Araştırmaları Merkezi
- Politik-Sosyal-Kültürel Araştırmalar Merkezi
- İş Geliştirme ve Stratejik Yönetim Araştırmaları Merkezi
- Orta Asya Araştırmaları Merkezi
- Rusya- Slav Araştırmaları Merkezi
- Orta Doğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi
- Balkanlar ve Doğu Akdeniz Araştırmaları Merkezi
- Amerika Araştırmaları Merkezi
- Avrupa Birliği Araştırmaları Merkezi
- Güney Kafkasya - İran - Pakistan Araştırmalar Merkezi
- Asya - Pasifik Araştırmalar Merkezi

Prof. Dr. Hilmi DEMİR

Özgeçmiş

- 1993 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu.
- 1994 tarihinde Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesine araştırma görevlisi olarak atandı.
- 1996 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kelam Anabilim Dalında Yüksek Lisansını, 2001 yılında doktorasını tamamladı.
- 2002 tarihinde Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalına Yardım doçent kadrosuna atandı.
- 2002-2003 tarihleri arasında Kırgızistan OŞ Devlet Üniversitesinde görev yaptı.
- 2003-2004 tarihlerinde Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesinde dekan yardımcılığı görevinde bulundu.
- 2009 Tarihinde Doçent, 2014 tarihinde Profesör kadrosuna atandı.
- Halen Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı öğretim üyeliği yapmaktadır.
- Türkiye Günlüğü, Türk Yurdu, 2023 gibi Ulusal dergilerde yayımlanmış makaleleri ve "Delil ve İstidlalin Mantıki Yapısı İlk Dönem Sünni Kelam Örneği", "Mit Kozmoz ve Akıl", "Mit Kozmos ve Akıl: Zerdüştlük, Maniheizm, Hristiyan Gnostikler ve İslam" adlı yayımlanmış kitapları bulunmaktadır.
- Ortadoğu'da Mezhepler, Gnostik İnançlar, Selefilik, İslami Hareketler konusunda çalışmaktadır.

İçindekiler

Sunuş.....	5
Giriş.....	6
II. Yüzyıldaki Gruplaşmalar ve Çatışmalar.....	11
III. Vehhabiliğin Ortaya Çıkışı Selefilik.....	16
IV. Sünnilik Paradigmasındaki Değişim ve Mezhepler.....	18
Mezheplerin Çoğulculuk ve Farklılık Kapasiteleri.....	23
İşid Ne Kadar Sünnidir?.....	26

Ortadoğu sistemi 1914-1918 kırımından buyana en radikal kırım sürecini yaşama ihtimali ile karşı karşıya. Bu kırımda 1914-1918 arasında yaşanan kırım gibi aniden gelen bir kırım değil. Arkasında 1991'den bu yana yaşanan bir süreç var. Jeopolitik kırımın kökenleri ABD'nin Irak Ordusu'nu Kuveyt'ten çıkarmak için gerçekleştirdiği askeri müdahale sonrasında Kuzey Irak'ta oluşan jeopolitik vakum ile başlamıştı. Bu jeopolitik vakum 2003'de gerçekleşen ikinci Amerikan müdahalesi ile bölgeye daha geniş bir istikrarsızlık yayacak şekilde yerleştirildi. 2011'de başlayan Arap Baharında Arap ülkelerinde otoriter rejimlerin yıkılması ve yerine çoğu kez ya kaostan ya da yeni İslamcı otoriter rejimlerin kurulması girişimleri Suriye'de bir iç savaş ile neticelenince Suriye iç savaşı kısa zaman içinde mezhep karakterli/görünümlü bir bölgesel iç savaşa diğer adı ile Ortadoğu iç savaşına doğru dönüşme süreci içine girdi. Bu yeni süreçte 1914-1918 kırımının en önemli aktörlerinden olan Vahabilerin 21. Yüzyıldaki görünümü olan Selefi hareketler çok önemli bir rol oynar görünmektedirler. Ortadoğu'da yaşanan gelişmeleri ve ülkemize olan/olacak etkilerini Selefi hareketlerin karakterlerini anlamadan anlamamız mümkün değildir. Bu konuda Türkiye'de önde gelen ve Selefi hareketi konusunda ülkemizi uyaran Prof. Dr. Hilmi Demir tarafından hazırlanan “SELEFİLER ve SELEFİ HAREKETİ İŞİD NE KADAR SÜNNİDİR?” başlıklı rapor çok önemli bir boşluğu doldurmaktadır. İlahiyat ve strateji konusunda uzman olan Prof. Dr. Hilmi Demir'in de ifade ettiği gibi din tarih boyunca en önemli stratejik unsur olmuş olmasına rağmen ülkemizde uluslararası ilişkiler uzmanları dini bilmemektedirler. Dini bilen ilahiyatçılar ise dinin stratejik niteliğinin farkında olmadıkları için konuyu uluslararası ilişkiler zeminine oturtamamaktadırlar. Bu eksiklikte Türkiye'de güvenlik bürokrasisinin siyasa oluşturma sürecinde büyük eksikliklerinin olmasına yol açmaktadır. Bu çalışmayı gerçekleştiren Prof. Dr. Hilmi Demir'e teşekkür ediyor ve bu önemli çalışmayı gerçekleştirdiği için kendisini kutluyorum.

Prof. Dr. Ümit Özdağ

Ankara, Ahlatlıbel, Temmuz 2014

Bundan yaklaşık dört yıl önce Ortadoğu ve Türkiye için Selefilğin büyük bir sorun oluşturacağını söylediğimde hem İlahiyatçılardan hem de Uluslararası ilişkiler üzerine çalışan akademisyenlerden tepki almıştım. Bu konuda yazmaya başladığımda da meseleyi abarttığım yönünde eleştirilere maruz kaldım. Bu gün tarih benim öngörülerimde ne kadar haklı olduğumu gösterdi. Yazılı ve görsel medyada, akademik camiada her gün Selefilik üzerine bir konuşmaya tanıklık ediyoruz. Buna rağmen hala Selefilik konusunda ciddi bir kafa karışıklığı olduğunu da söylemeliyim. Ortadoğu üzerine çalışan akademisyen ve gazeteciler teoloji eğitimi almadıklarından meselenin ideolojik ve sembolik dilini anlamakta zorlanıyorlar. İlahiyatçılar ise tarihin dehlizlerinde kaybolarak, sosyo-politik değişimi ve farklılaşmanın aktörlerini dikkate almıyorlar. Biz her iki alanda uzun okuma ve çalışmalarımızı birleştirerek yayıma hazırladığımız eserden hareketle konuyu bu rapor kapsamında kısa ve özlü bir biçimde ortaya koymaya çalışacağız.

Türkiye'de Selefilik konusundaki hemen hemen birçok tanım ve terim ya Selefi ya da batılı kaynaklardan alıntılanarak kullanılmaktadır. Bu nedenle Selefilik ya Peygamber sonrası ilk üç nesli ihtiva eden İslam'ın ilk dönemlerindeki saf, otantik, sahih yoruma tabi olanlar için kullanılmaktadır ya da tümüyle radikal, fundamental ve cihatçı gruplarla ilişkilendirilmektedir. Bu her iki yaklaşımda özcü bir yanlışı vardır. O da siyasal hareketlerin ve yapıların sabit, değişmez bir özleri olduğuna olan inançtır. Oysa hiçbir siyasi aktör ve yapı doğduğu gibi kalmaz süreç içinde değişir ve farklılaşır. İkinci hataları ise, siyasal ve sosyal hareket ve yapıların her zaman aynı tepkiyi vereceğini varsaymalarıdır. Oysa içinde bulundukları toplum, coğrafyaya kadar içinde bulundukları siyasal kültür ve kurumsal yapılarda bu oluşumların farklı tepkiler vermesine yol açar. O halde Selefilği tek biçimci bir dille okumak oldukça yanlış olacaktır.

I. Tarihsel Süreçte Mezhepsel Kimlikler

Şimdi başlıktaki temel sorumuza geçebiliriz. *Selefiler kimdir ve Selefilik nedir?* Selefilği anlamak için öncelikle İslam düşünce tarihinde mezheplerin ortaya

çıkış sürecine kısaca değinmek gerekecektir. Zira bugün Selefilik ile İslam'ın II. Asrında kullanılan "Selef", "Selef-i Sâlihîn" ve "Eh-i Hadis" gibi terimlerin eşanlamlı olarak kullanılması bu sürecin doğru anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal olaylarda her zaman birbirinin yerine kullanılan kelimeler daima aynı anlama delalet etmezler. Tabi olaylarda *Sun, eş-Şems, Sonne* kelimeleri gökyüzündeki güneşe yani aynı varlığa delalet ederken, sosyal olaylarda *Demokratie, la Démocratie, Democracy* kelimeleri aynı olguya delalet etmemektedir. Sosyal olayları tanımlamak için kullanılan isim ve kavramlar tarihsel süreçte anlam değişimine uğrarlar. Bu bazen anlamın daralması bazen anlamın genişlemesi bezen de anlam kaybına uğraması şeklinde tezahür eder. Söz gelimi kim demokrasinin Türkiye, İngiltere ve Almanya'da aynı anlama geldiğini söyleyebilir ki? Öyleyse sosyal olaylara ilişkin kavramlarımız hem tarihsel süreçte hem de coğrafyalarda farklı anlamlar içerir.

İmdi "Selef", "Selef-i Sâlihîn" ve "Ehl-i Hadis" ve "Ehl-i Sünne" Hicri II. Asırda ortaya çıkan bir tavır ve yöntem tarzıdır. Selefilğin ana dinamiğini dini anlamada te'vil'e (yoruma ve akli çıkarıma) karşı olması oluşturur. Daha çok "Ehl-i Rey" dediğimiz Ebu Hanife tarafından temsil edilen dini nasların anlaşılmasında yorumu ve uygulamayı dikkate alan anlayışa karşı olarak ortaya çıkmıştır. Bu tavrın bir ekol olarak adı ise Hicri IV. Asırda bir kelim alimi olan mezhepleri ve grupları tasnif eden bir eser kaleme alan Eş'ari tarafından *Ashabu'l-Hadis* olarak kayıtlara geçirilmiştir. İslam düşünce tarihinde mezhep dediğimizde iki farklılaşmayla karşılaşırız: Birincisi Fıkhi-Ameli mezhepler: Ha-nefi, Maliki, Hanbeli ve Şafi'dir. İkincisi İtikadi-Kelami mezhepler: Harici, Şii, Mu'tezili, Eş'ari, Matüridi. Bu mezheplerin teşekkül süreci hicri XI. Asra kadar devam etmiştir. Buna karşılık hicri III. Yüzyıla kadar İslam dünyasında bildiğimiz anlamda bir mezhepleşme olmamakla birlikte iki farklılaşma dikkate çarpar. Bunlardan biri Ehl-i Rey diğeri de Ehl-i Hadis veya Ehl-i Sünnet ve ne kadar ilginçtir ki bunlar ilk anda birbirine rakip olarak konumlanmışlardır. Bu dönemde Kurulan Emeviler ve Abbasiler ise devlet kurumları ve hukuk sisteminde Ehl-i Rey'i ve

1 M. Hayri Kırbasoğlu, *Üçüncü Yol Mukaddimesi*, Ankara, 2014, ss. 12-15.

2 Bkz. Mehmet Emin Özafşar, "Kültür Tarihimizde Rey-Eser Çatışması (Dini, Psikolojik, Sosyo-Kültürel Temelleri)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2000, cilt: XLI, s. 225-273.

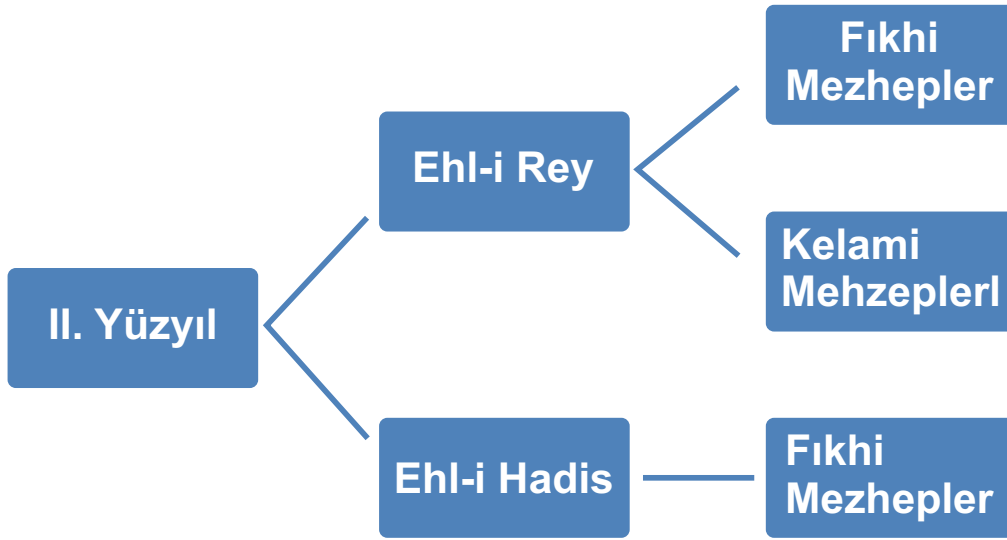
3 Eş'ari, Ebü'l-Hasan İbn Ebû Bîşr Ali b. İsmail b. İshak (ö. 324/936), *Makalatü'l-İslâmiyyin ve ihtilafü'l-musallin*; tsh. Hellmut Ritter. -- Wiesbaden : Franz Steiner Verlag, 1963, ss. 290-297.

dolayısıyla Hanefiliği merkeze taşımışlardır. Ne yazık ki Ehl-i Rey ve Ebu Hanife'nin (ö. H. 150) daha çok erken bir dönemde hukuk sistemi ile kelami ve fıkhi mezhepler üzerinde oynadığı rol sürekli ihmal edilmiş yada görmezden gelinmiştir.

Ehl-i Sünnet tabirinin ilk kullanımı ile üçüncü yüzyıldan sonraki yaygın kullanımı arasında anlam farkı

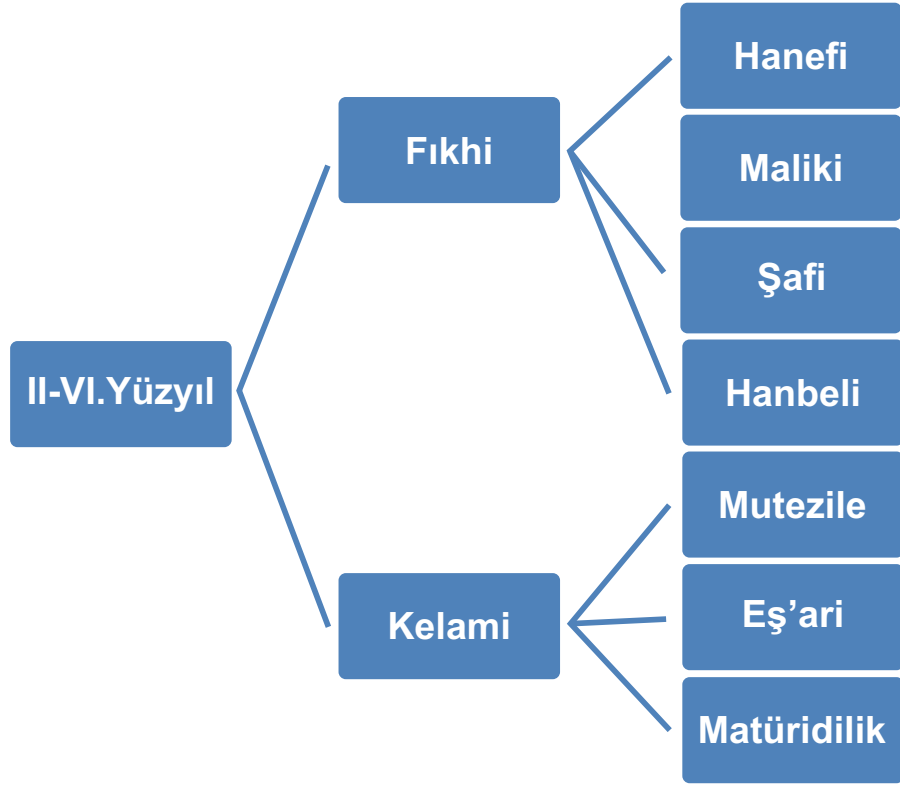
bulunmaktadır. İlk kullanışta Ehl-i Sünnet Ehl-i Hadisi temsil ediyordu. Dolayısıyla Ehl-i Sünnet ve'l-Cemeat adı Sünni dünyanın henüz tamamını kuşatacak kadar geniş bir anlam kazanmamıştı. Buna göre, İslam'ın Hicri II. Yüzyıl ile sonrasında gerçekleşen mezhepleri ve gruplaşmaları şu şekilde tasnif edebiliriz:

—II. Yüzyıldaki Gruplaşmalar ve Çatışmalar—

Burada Fıkhi Mezhepler ifadesi, Müslümanların evlilikten alışverişe, vergiden kamu düzenine kadar geniş bir alandaki hukuki düzenlemeleri içeren norm ve yasa koyma işlevini yerine getiren mezhepleri ifade eder. Kelami Mezheplerle ise, teolojinin Allah-İnsan ve Allah-Varlık ilişkisini belirleyen ilkeleri içeren normları oluşturan mezhepleri tanımlar. Bu günkü yanlış algının aksine Müslüman toplum mezhepler üzerinden kurumsallaşmış ve yapılanmıştır. Mezhepleri toplumsal bilginin üretildiği paradigmatic çerçeveler olarak görmek mümkündür. Mezhepler geleneksel toplumda dini ve gündelik bilginin üretildiği epistemik cemaatler olarak kabul edilebilir. Mezhep uleması epistemik cemaatte bir ortak anlayışın/konsensüsün oluşmasını sağlayan bilim cemaatine benzetilebilir. Bir mezhebin benimsediği yöntemler ise dini bilginin amacı ve işlevi; neyin ele alınıp ne tür soruların sorulması ve araştırılması gerektiği, bu soruların nasıl ifade edileceği; başvurulacak yöntemler, teknikler ve araçlar ile elde edilen nasıl yorumlanacağı ve test edileceği konusunda yol gösteren bazı standartlar sunar.

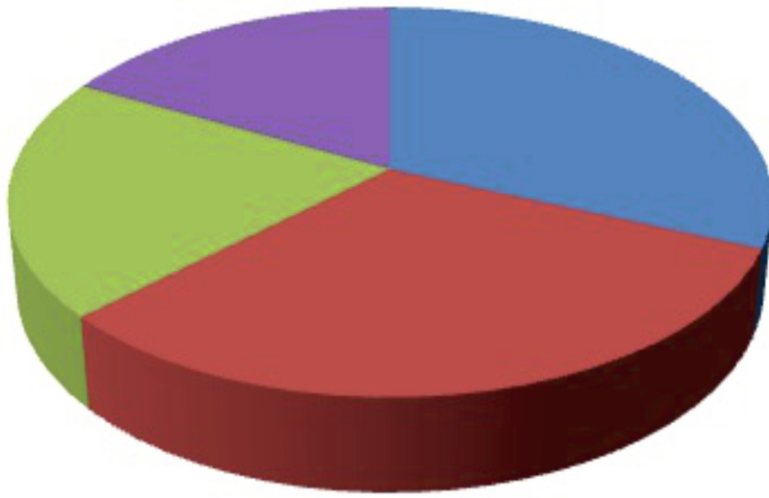
Dolayısıyla geleneksel mezheplerle bu gün sosyal gruplarlar olarak cemaatlerin doğrudan bir ilişkisi yoktur. Geleneksel mezhepler birer epistemik cemaat iken, modern cemaatler daha çok siyasi ve sosyal cemaatlerdir. Epistemik cemaat, “bir bilme, bilgi, kavrama, anlama cemaatidir ve bilgiyi inşa eden, işleyen, geliştiren ve daha sonraki kuşaklara intikal ettiren, bilgiyi taşıyan insanlar topluluğunu ima eder”. Epistemik cemaat, genel mana da bir yayın organı ile sesini duyurur. Bu yayın organı bu gün akademik camiadaki “dergi”ler iken, Mezheplerin yayın organları da Fetvalarıdır. Fetvalar aynı zamanda normların kaynağını oluşturur. Mezhepler uzun süre İslam toplumunda paradigmatic çerçevelerini korumayı başaramışlardır. Fetvalar bu paradigma içinde karşılaşılan yeni sorunların çözümünü sağlayan dinamik bir içtihad alanı sağlamıştır. Böylece İslam toplumunda altıncı yüzyıla kadar aşağıda yer alan tasnifte görüldüğü gibi çoğulcu bir paradigmatic çerçeve oluşmuştur.

11. Yüzyıldan itibaren İslam dünyasının büyük çoğunluğunu egemenlikleri altına alan Türkler, Hanefiliği yasama ve yürütmede önceleseler bile, farklı mezheplerinin yaşamasına da imkân vermişlerdir. Böylece Hicri VI. Yüzyıldan itibaren Sünnilik diğer bir deyişle Ehl-i Sünne ve'l-Cema'a kavramı oldukça geniş bir anlam kazanmıştır. Sünni dünyayı hem itikadi ve fıkhi alanda

hem de ahlaki alanda farklı mezhep ve tarikatların yaşadığı çok farklı ve çeşitli bir dünya olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. 11. Yüzyıldan 18. Yüzyıla kadar toplumsal alanda farklılıklarını koruyan ve Sünni dünyada yaşama imkânı bulan mezhep ve tarikatların önemli bir kısmını şu şekilde işaret edebilirim:

Sünnilik

■ Kelami Mezhepler: Maturidilik ve Eş'arilik

■ Fıkhi Mezhepler: Hanefilik, Şafilik, Hanbelilik ve Malikilik

■ Tasavvufi Akımlar ve Tarikatlar: Nakşilik, Bektaşilik, Mevlevilik, Vahdet-i Vücutçuluk vb.

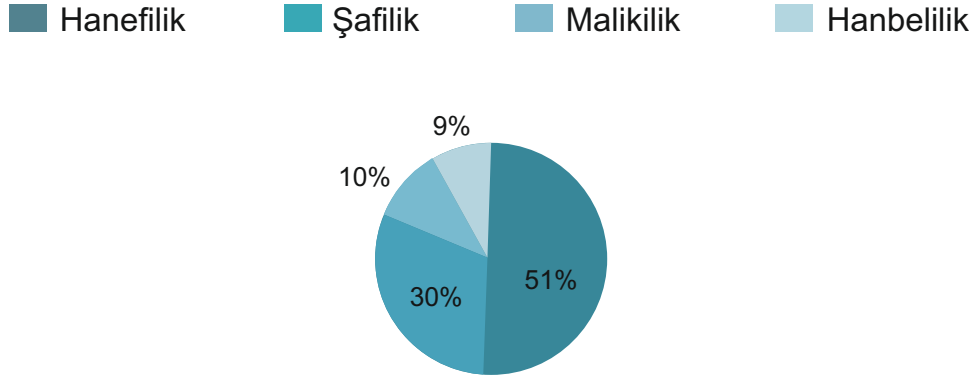
■ Felsefi Akımlar: İşrakilik, Meşşailik vb.

5 Hüsamettin Arslan, *Epistemik Cemaat Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi*, İstanbul: Paradigma, 1992, s. 5.

6 Murteza Bedir, *Fıkıh mezhep ve sünnet : Hanefi fıkıh teorisinde peygamberin otoritesi*, İstanbul, 2004, ss. 17-19.

19. Yüzyıla kadar Mezheplerin Dağılımı

O günkü toplum ve medrese sistemi ile Osmanlı'nın merkezi gücü dikkate alındığında toplumda yer alan Fıkı mezheplerin dağılımı da yaklaşık olarak şu şekilde gösterilebilir:

III. Vehhabiliğin Ortaya Çıkışı: Selefilik

19. yüzyıla gelindiğinde Sünnilik içinde ilk defa siyasi ve itikadi derin bir bölünme gerçekleşti. Vehhabi isyanı şeklinde doğan bu kalkışma Sünniliği tasfiye ederek İslam'ın hicri II. Asrında doğan Selef yöntemini benimsediğini ilan etti. Ama aslında Hanbeliliğe dayanıyordu. Vehhabilik İslam'ın ilk döneminde Hz. Ali ile Muaviye arasındaki kavgayı yeniden diriltmek için Muaviye'nin Şam Emevi Devletini diriltmeyi kendinse hedef yaptı. 1802'de Kerbela'yı basarak Şii hacıları kılıçtan geçirdiler ve kadınlarla çocukları esir ettiler. Mezhep olarak ise Hanbeliliğe yaslandılar. Osmanlı uleması bu mezhebi Sünniliğin dışında görerek, ona kurucusundan dolayı Vehhabilik adını verdi. Vehhabiler Peygamber sonrasındaki üç nesil sonrası (Peygamberi görenler yani Sahabe; Sahabeyi görenler yani Tâbiûn; Tâbiûnu görenler yani Teba-i Tâbiûn) yaşanan ve ortaya çıkan tüm mezhep ve geleneği İslam'dan uzaklaşma olarak ilan ettiler. Emevi devletini tek ve gerçek İslam devleti kabul ettiler. Osmanlı'da dahil bu üç nesil sonrası tüm geleneği sapma ve bid'at olarak tanımlayarak reddettiler. Hatta mevlid, kandil, türbe, gibi uygulamaları şirk, metafizik, tasavvuf, kalam gibi ilimleri de küfür saydılar. İşte aslında bu gün adına Selefilik dediğimiz

mezhep işte böyle doğdu ve kendine Suud devletiyle bir kimlik edindi. Vehhabilik Suud Krallığı ile devletleşirken kendisine çekirdek bir paramiliter örgütte kurmayı başardı. İhvan denilen bu teşkilat Necid bölgesinde göçebe Arap kabileleri şehirlere yerleştirerek hem rejimin koruyuculuğu görevini üstlendiler hem de Suud devletinin Savaşçı gücünü oluşturdular.

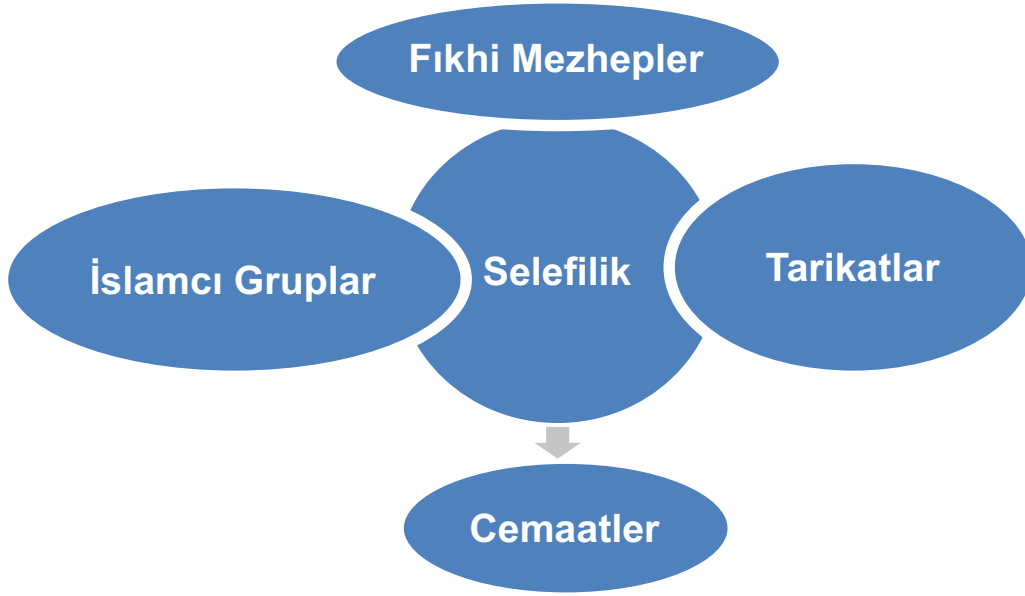
19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı'nın çöküş sesleri duyulmaya başlandığında entelektüel dünyada da Vehhabiliğin izinden gidilerek, İslami düşüncenin geleceğin ağırlığından ve mezheplerin taklitçiliğinden kurtarılması fikri yeşermeye başladı. İslahat ya da yenileşme fikrinin ilk öncüleri Cemalettin Afgani (ö. 1838-1897), Muhammed Abduh (ö. 1849-1905) ve Reşit Rıza (ö. 1865-1935) oldu. İslami hareketler ya Afgani gibi siyasi yolla devrim yaparak İslami canlanma ve ıslahatlar yoluyla İslam ülkelerini Avrupalıların iktisadi ve siyasi nüfuzundan kurtarma yolunu seçtiler ya da Abduh gibi eğitim yoluyla devrim yapmayı kendilerine hedef olarak belirlediler. İslam'ın anlaşılmasında mezhep sistematizmini reddeden ve hurafeden temizlemek adına da geleneği aradan çıkaran bu ıslah hareketleri teolojik

7 Vehhabilik ve Selefilik arasındaki ilişki için bkz. Hilmi Demir, "Vahhabilikten Selefilige: Orta Doğu'da (Ulus) Devletlerin Çözülme Süreci", 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler, Sayı:3 (2013), ss. 99-122.

olarak Vehhabilikle birçok açıdan benzer özellikler taşımaktadırlar. Böylece Vehhabilik Entelektüel Selefiliğe evirilmeye başladı.

Vehhabiliğin Selefiliğe evirilmesiyle, 20. Yüzyılın başlarından itibaren İslam dünyasında Sünnilik bir orta yol görüşü olmaktan çıktı ve mezhep sistemi tamamen terk edildi. Buna karşılık İslamcı gruplar ve Tasavvufi gruplar Selefiliğin çevresinde alan kazandı. Dolayısıyla bu gün İslam dünyasında ve Türkiye'de Müslümanların zihin dünyasında Sünniliğin ve mezheplerin

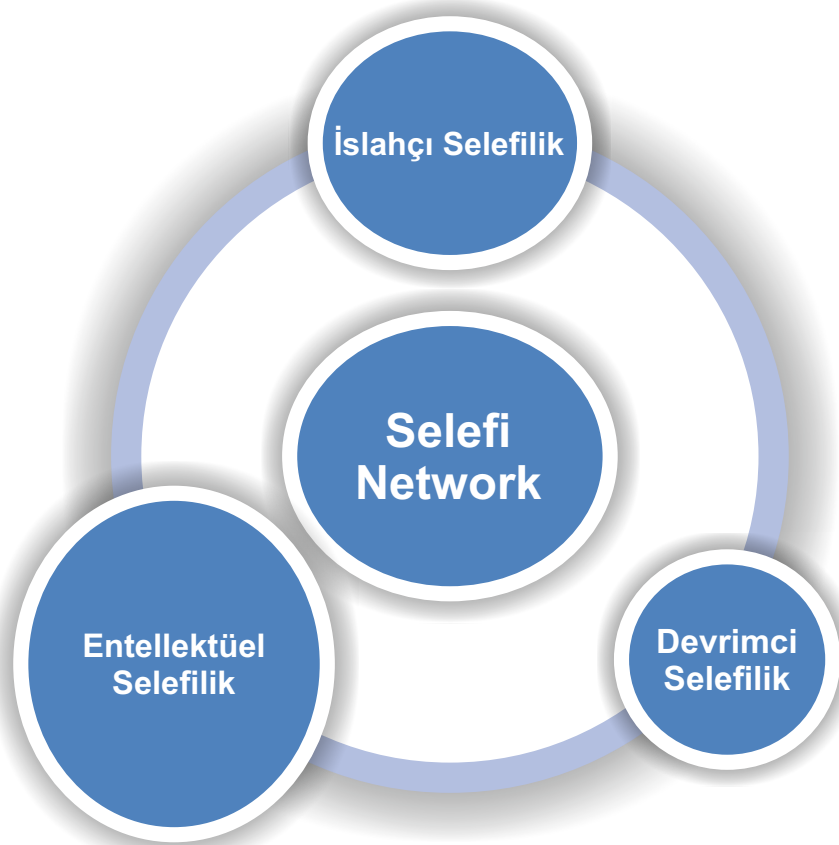
oldukça dar bir etkisi vardır. İslami amel, pratik ve inanç alanlarını mezhepler değil bunun yerine modern İslamcı gruplar, cemaatler, tarikatlar ve büyük oranda da Selefi düşünce doldurmaktadır. Bu gün Sünniliğin içerisi, Mezhepler tarafından doldurulan bir kavram olmaktan çıkmıştır. Sünniliğin içi daha çok Selefilik tarafından doldurulmaktadır. İçinde bulunduğumuz çağda Selefiliğin etrafındaki gruplaşmaları ve geleneksel yapıdan farklılaşmaları şu şekilde tanımlamak mümkündür:

Görüldüğü gibi Müslümanlar için Fikhi mezheplerin rolü yalnızca ibadet alanları ile sınırlı kaldı. Buna karşılık gündelik yaşamı ve siyasal davranışları güdüleyen ana akım Selefiliğe tutunmuş İslamcı gruplar ve tarikatlar oldu. Bu açıdan bakıldığında İslam coğrafyasında iki büyük anlatı vardır; birisi Selefilik diğeri de Şiiilik. Buna karşılık diğer anlatılar daha çok Selefiliğin networkuna tutunan vassal kimliklerdir. Ya onlar adına kavga etmekte ya da onlardan rol devşirmektedirler. Elbette bu onlardan bağımsız olarak var olmaya çalışan cemaat ve tasavvufi gruplar ile klasik mezhep sistemi içinde yol bulmaya çalışan topluluklar olmadığı anlamına gelmez. Fakat Selefilik sahip olduğu yumuşak ve sert güç araçlarıyla hızla onların alanlarını daraltmakta ve kendi alanını genişletmektedir.

Özellikle bu değişime 80'lerde yeni konjonktür eklendi. 1979'da Sovyetler Afganistan'ı işgal etti. 1970'lerin sonlarından itibaren belirgin oranda Filistin'e verilen destek 1980'lerin sonlarında Afganistan cephesine de yönelmeye başladı. Abdullah Azzam, Suudi hükümeti

ve halkının sadece 1983 yılından itibaren Afgan cihadı ile birlikte olduğunu söyler. *1980'ler açıkça batının Cihadi dediği benim ise Devrimci Selefilik dediğim Selefiliğin doğuş yıllarıdır.* Afgan cihadı 1992 ilkbaharında sona geldiğinde, mücahitleri yeni yerler beklemekteydi. 1992 Bosna ve 1995 yılı sonlarında Tacikistan Çeçenistan yeni cepheler oldu. 1990'lardan itibaren, terör örgütleri ve ideologlar Müslüman genç nesillere İslam'ın bu yorumunu yaymak için interneti ustaca kullandılar. 20. yüzyıla birlikte İslam dünyasındaki inkırazı geleneğin üzerine yıkan Selefilik, üç akım çıkarmıştır. Tecdid, İhya ve Yenilenme denilen hareketle İslahçı Selefilik, Kur'an dönüş adı altında Entelektüel Selefilik, Afgan iç savaşıyla birlikte Devrimci Selefilik. Ama ne olursa olsun tüm kazanımlar Selefiliğin hanesine yazılacaktır. 20. Yüzyıldan sonra şöyle ya da böyle Türkiye'de dahil İslamcılığı etkileyen ve yönlendiren ana akım Selefi Networku şu şekilde tasnif edebiliriz:

IV. Sünnilik Paradigmasındaki Değişim ve Mezhepler

19. yüzyıl sonrasında İslam dünyasında Sünni paradigmanda çok önemli bir kırılma yaşanmış ve Müslüman toplumun geri kalmasının faturası geleneğe ve mezhep sistematığına çıkarılmıştır. İslam dünyasında entelektüel ve ideolojik hareketlerin çoğu ve dini eğitim ana akım Selefilik'in etkisi altında kalmıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Türkiye'de yer yer Hanefilik üzerinde durulmuş, 80'lere kadar Ankara İlahiyat ve Yeniden Milli Mücadele Birliği içinde bu hassasiyet korunmuş olsa da etkili olamamıştır. Hindistan alt kıtası, Mısır ve İstanbul gibi bir çok merkezde dini düşünce ve eğitim artık bu yeni paradigmaya göre şekillenmeye başlamıştır. Mezhepler salt ilmiyal bilgisiyle sınırlı kalmaya yüz tutmuştur. Kur'an'a bazen de Kur'an'a ve Sünnete dönüş paradigması mezhep sistematığının yerini almıştır.

Dolayısıyla bu gün sanıldığı aksine mezheplerin hayatımızda yeri oldukça sınırlıdır. Selefi hareket gidecek tek ve ulaşılabilir topluluk olarak ümmeti siyasallaştırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne ve sömürgecilik karşı daha genel bir İslami kimlik oluşturmuştur. Selefiler, kendilerine hizmet eden sözde otantik bir dindarlık olan daha genel ve ulus ötesi bir İslam anlayışı geliştirdiler. Özetle Osmanlılar'a karşı isyan eden Vehhabilerin, kurdukları devletlerle, Ortadoğu'da her zaman belirleyici ve aktif failler olarak konjonktürel süreçleri ABD ile birlikte çok iyi yönettikleri ve kullandıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Ortadoğu'da Selefilik Sünnilik içinde modern dünyanın en güçlü örgütlü yapısı olmuş ve kurdukları networkla Afrika'dan Pakistan'a, Asya'dan Kafkaslara kadar birçok coğrafyada siyasal fail olarak süreçlere müdahil olabilmeyi başarmıştır.

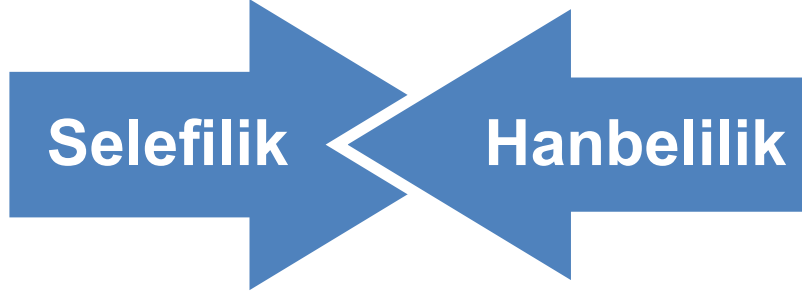
9 Murteza Bedir, *age*, s. 59; H. Yunus Apaydın, *Fıkıhın Yenileşmesi ve Ekol Sistematığı, İslâm Fıkıhının Dinamizmi*, 22 Mart 2003, [Sempozyum Tebliğ ve Müzakereler], 2006, s. 71-76.

10 Milli Mücadele Birliğinin Ömer Neseî'nin akaid metnini yayına hazırlayarak dağıtması ve Hizbu't-tahrir'e karşı Hanefi itikadını savunması bunun açık bir örneğini oluşturur. Bkz. Ömer Neseî, *İslam İnancının Temelleri*, haz. Aykut Edibali, çev. Seyit Ahsen, İstanbul, 1971.

Selefilige kadar mezhepler epistemik cemaatler olarak dini, hayatın içine yerleştirirken, Selefilikle birlikte dini hareketler dini ideolojik bir araç olarak hayatı İslamlaştırmak için kullanmaya başlamışlardır. Bunun yol açtığı en büyük değişim aslında geleneksel İslam'da mezheplere teorik alt yapı oluşturan İslam teolojisinin, felsefesinin ve tasavvufunun yerini salt Fıkhi (caiz caiz değil diyalektiği) olanın alması olmuştur. İslam teolojisi, felsefesi ve tasavvufunun yani hikmet ve irfanın yerini Selefi ideoloji almıştır. Böylece Fıkhi

mezhepler artık gerçek işlevini göremez hale gelmiştir. Sözelimi gelenekte Hanefilik ile Matüridilik iç içe iken artık Hanefi-Selefi alaşımı onun yerini almıştır.

Bu nedenle Selefilğin geleneksel Mezheplerle nasıl bir ilişki içinde olduğunu anlamak önemlidir. Selefilikle Hanbelilik bir çok noktada birbiriyle birleşirler, bu nedenle çoğu kez aynı âlimler tarafından temsil edilirler ve birbiri yerine kullanılırlar. Aralarındaki ilişki birleşiklik ve iç içelik ilişkisidir.

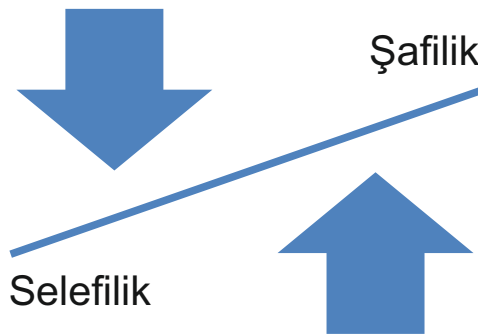
Hanefilikle Selefilik ancak amel ile inanç arasında düalist bir ayrım yapıldığında bir arada bulunabilirler. Bu nedenle Hanefilik yalnızca bir Fıkıh ekolü olarak itikadi içeriklerinden arındırılarak kabul edilir. Burada kişinin zihnini bir kompartıman gibi ikiye bölmesi lazımdır. Ya

da Hanefiliğin Usul ve yöntemlerini Şafilige yaklaştırması gerekir. Son dönemlerde oldukça çok yapılan bir yaklaşım tarzıdır. Ama yine aralarındaki ilişki bir ayrılık ilişkisidir.

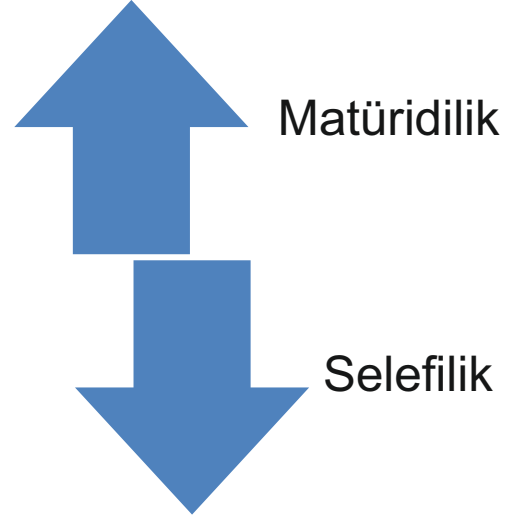

Selefilikle Şafilik, Hanbelilik kadar olmasa da birbiriyle uzlaşabilir ve denklik ilişkisi içinde bulunabilirler. Zaten Şafilığın de bazen Ehl-i Hadis yöntemini takip ettiği dile getirilir. Şafilik Kelami

mezheplere ve Felsefi tasavvurlara yaklaştıkça Selefilikten uzaklaşmakta Hanefiliğe ve Matüridiliğe yaklaşmaktadır. Kelam ve felsefeden arındıkça da Selefilikle aynı terazide yer almaktadır.

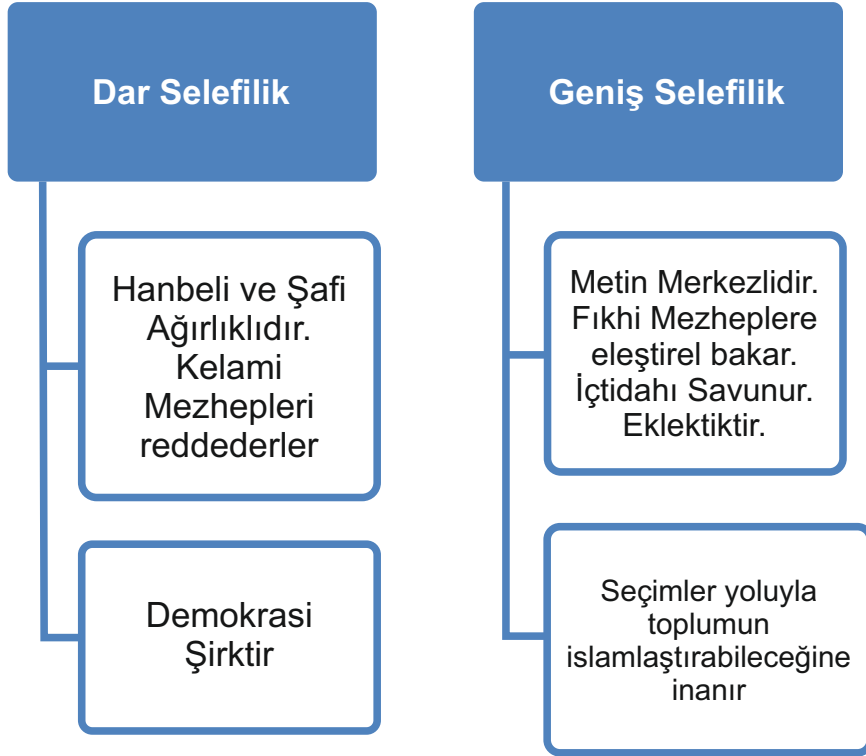

Selefilğin en uzlaşmaz olduğu mezhep Matüridilik. Özellikle Hem Hanefi hem Matüridi bir düşün alanı ile Selefilik bir arada bulunamaz. Matüridilik ile Selefilik arasında karşıtlık ilişkisi bulunduğundan, Matüridilikten arındırılmış bir Hanefilik, Selefilğin nüfuz etmesine imkân tanımıştır. Matüridiliğin inanç alanı ile Selefilğin inanç alanı konusundaki fikirleri tam bir tezat oluşturur.

Bu ilişkiler dikkate alındığında Selefilğin Sünnilik olduğunu iddia etmek oldukça zordur. Selefilğin Sünniliği kabul etmesi, içinde Matüridilik olduğu sürece imkânsızdır. Bu gün Türkiye'de birilerinin Selefilği Sünnilik olarak isimlendirmesi kendi geleneklerini inkar etmek anlamına gelir. Bunun için Sünniliğin oldukça dar bir anlama sahip olması gerekir. Selefilik, ancak içinde Hanbeliliğin olduğu bir Sünnilik tanımına sahip olabilir.

Ya da içinde yalnızca Fıkıh mezheplerinin yer aldığı bir Sünniliğe kısmen onay verebilir. Dar Anlamıyla Selefilik seçim, demokrasi ve insan hakları gibi değerleri tamamen şirk ve küfür görürlerken, geniş anlamıyla Selefilik Fıkıh ve Kelam mezheplerine eleştirel ve eklektik bir şekilde yaklaşırlar, mezhepler arası geçişe imkan tanırlar ve seçim ya da demokrasiyi İslami bir devlete geçiş için araç olarak kabul ederler.

Görüldüğü gibi Selefilik kendisi bir mezhep olmaktan daha çok Hanbeliliğe yaslanarak ya da diğer Fıkhi Mezhepler içinde kendine yer bularak varlığını sürdürür. Bu kuşkusuz Selefilik kendi içinde farklılaşmasına yol açar. Bazen kendi halinde bazen elinde silahla gördü-

ğümüz selefi farklılaşmanın sebebi de budur. Çünkü İslam düşüncesinde Fıkhi Mezheplerin çoğulculuğu ve farklılığı hazmetme kapasiteleri farklıdır:

Mezheplerin Çoğulculuk ve Farklılık Kapasiteleri

Selefilik Hanbelilikle iç içe geçtikçe katılaşmakta, Hanefilikle buluştuğu ise hazım kapasitesi artmaktadır. Bu açıdan Vehhabi-Selefilik katı ama Mısır'da uzun yıllar Hanefi geleneği canlı kaldığından Selefilik daha pasiftir. Elbette bunda ülkelerin yönetim modeli ve kurumsal yapıları da göz ardı edilmemelidir. Söz gelimi Avrupa'da Selefilik ile Yemen'deki Selefilik, inanç ve ideoloji kadar iki farklı ülkedeki demokratik kurumsal yapılar ve siyasal düzen de farklılaştırmaktadır. Sonuç olarak, Selefilik temelde bildiğimiz anlamda Kelam mezheplerini inkar/reddederek onların yerini dolduran bir harekettir. Selefilik bildiğimiz anlamıyla klasik bir mezhep değildir. Selefilik dini bir harekettir. Selefilik doğrudan Sünnilik olarak da görülmez zira o Sünniliği sadece kendisi ile sınırlı görür. Bu konuda sorulması gereken en temel soru: İtikatta İmamınız kimdir? sorusudur. Bu soruya normalde bir Hanefi: İmamız Matüridi'dir, diye cevap verirken Şafilik İmamız Eş'ari'dir diye cevap verir. Selefilere bu soruyu yönelttiğinizde ise alacağınız cevap: Selef'tir, şeklinde olacaktır. Geleneksel anlamda Matüridiliğin ve Eş'ariliğin olmadığı bir Sünnilik asla mümkün değildir.

Bu açıdan Selefilik hem mezhep hem de Sünnilik olarak isimlendirilemez, isimlendirilmemelidir. Benim görüşüm, metin ve hadis merkezli olmayıp İctihad düşüncesini öne çıkaran Selefilik, **İslahçı Selefilik**; Hadis ve metin merkezli, kurtulmuş fırka iddiası taşıyan, dışlayıcı karakter taşıyan ve silahlı eylemi ve şiddeti bir yol olarak gören Selefilik ise **Devrimci Selefilik** olarak adlandırmaktır. Hanbeliliğe bağlı olan Selefilik ise

Vehhabi-Selefilik olarak adlandırırken, diğer mezheplere bağlı olan Selefilik yine yukarıda ki temel ölçütlere göre ya İslahçı ya da Devrimci olarak isimlendirmek daha doğru gözüktür. Türkiye ise İslahçı Selefilik ile Devrimci Selefilik arasında savrulmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de dini düşünce, İslamcılığın Selefilik bir yol ve yöntem olarak dayatmasıyla Sünniliğin o kuşatıcı ve çoğulcu dilinden uzaklaşmaktadır. İlahiyatlar ve Diyanet, Hanefi ve Matüridiliği ilmihal bilgisinin ötesinde bir din anlayışı olarak kuşatıcı biçimde ele alıp öğretmemektedir. Hatta Diyanet yayımladığı iki ciltlik ilmihalde ve yaptığı imtihanlarda geleneksel mezhep tasniflerine aykırı olarak Selefilik bir mezhep olarak, bazen de Ehl-i Sünnetin içindeki ilk mezhep olarak tanıtmaktadır. Bu ise Selefilik hem meşruiyet kazandırmakta hem de diğer mezhepler yanında ona üstünlük sağlamaktadır. Selefilik en temel özelliği, İslam geleneğinde irfani ve hikemi geleneği kendi içinde mezcetmiş Osmanlı'nın Kelami geleneğini tamamen reddetmemesidir. Aslında Selefi ideolojinin bu kadar keskinleşmesine ve katılaşmasına sebep olan unsurda aslında bu geleneği dışlamasıdır. Bu nedenle, YÖK'ün 2013'de İlahiyatlarda felsefe ve kelam derslerinde ciddi bir kesintiye gitmeye yönelik çabası Selefi zihniyetin bir yansıması olarak görülmüştür. Selefilik ortaya çıktığı günden itibaren Müslüman toplumlardaki çeşitliliğe ve farklılığa karşı neden bu kadar düşman olduğunu anlamak için, Selefilik geçmişten günümüze dostları ve rakipleri diye bir tasnif yapsak şu tablo karşımıza çıkacaktır:

13 eş-Şems es-Selefi el-Efgâni, *Adâu'l-mâturidiyye li'l-akidetis-selefiyye*, Dimeşk, 1998. Yazar kitabın başında Burada "Düşmanlık" kelimesini Matüridiliği açıklamak için ekledik. Zira onlar Sünni topluluğa dahil değildir, aksine Selef akidesinin düşmanlarıdır" diyerek bizim açıklamamızı desteklemektedir. Age, s. 10.

Dostlar

Ehl-i Hadis
Hanbelilik
Şafilik
Bazı Nakşi ve Kadiri
Tarikatlar
İhvan Teşkilatı
Devrimci - Cihatçı
Örgütler
Afgan ve
Pakistan'da ki
Sünni Gruplar
el-Kaide, IŞİD,
Nusra vb.

Rakipler

Hanefilik
Matüridilik, kısmen
Eş'arilik
Şiilik
Vahdet-i
Vücutçuluk
Mevlevilik
İşrakilik, Meşşailik
ve Felsefi akımlar
Bazı Nakşi Gruplar
İslamcı Olmayan
Cemaatler

Sanırım bu tablo yalnızca kimdir bu Selefilik sorusunun yanıtını değil aynı zamanda Selefilik'in neden bu kadar hızla yayıldığını Irak ve Suriye'de kimlerle ittifak yaptığını ve Selefilik'in yayılması ile asıl kaybedenin kim olduğunun da cevabını verecektir. Yukarıda dostlar arasında yer alan İhvan Teşkilatı gören okur, Mısır'da Mursi'ye Selefiliklerin karşı oluşunu bir tezat olarak görebilir. Fakat Mursi'ye karşı olan Selefiliklerin Vehhabi-Selefi oldukları unutulmamalıdır. Aslında Selefilik Mısır'da yeni değildir. Selefi yayın evleri, kitapçılar Mısır'da yirminci yüzyılın başlarında açılmıştır. Mısır'da en güçlü Selefi kurum olan Ensar el-Sünne, Müslüman kardeşlerden iki yıl önce ve İslami grupların ilk örneği olarak 1926 yılında kurulmuştur. Bu nedenle Müslüman kardeşlerin inanç ve hukuk alanındaki yaklaşımları muhafazakâr İslam'dan daha çok

Selefilik içinde değerlendirilir. Ayrıca Hasan el-Benna'nın Hanbeli yöneme bağlı olduğu bilinmelidir. Selefilikle, Şiilik kendi ideolojik kimliği için bir düşman kazanmakta ve varoluşunu güçlendirmektedir. Çünkü hem Selefilik hem de Şiilik devletler tarafından temsil edilirken Türkiye sözüm ona mezhepler üstü takılarak, çoktandır Selefilik'e eklenmiş durumdadır. Bu savaşta düşman kimlikler olarak Şiilik ve Selefilik sürekli taraftar ve alan kazanmakta ama Hanefilik sürekli kaybetmektedir. Türkiye sözde mezhepçilik yapmazken aslında mezheplerin çoğulculuğunu yok eden Selefilik'e sonuna kadar destek vermektedir. Geleneksel anlamda Sünnilik bin bir çiçekle bezenmiş bir bahçe iken Selefilikle bu bahçe adeta çölleştirilmektedir. Türkiye kendi bahçesini kurutan bir bahçivana benzemektedir.

14 Peter Mandaville, *Global Political Islam*, London: Routledge, 2007.

15 Marc Lynch, "Young Brothers in Cyberspace," Middle East Report, Winter 2007, <http://www.merip.org/mer/mer245/young-brothers-cyberspace>.

16 Türkiye'de Hasan el-Benna siyasi fikirleriyle tanınmakla birlikte dini ilimler sahasında yazdıklarıyla çok fazla bilinmemektedir. İslami disiplinlerde yukarıda da gösterdiğimiz gibi genelde iki yönelim vardır, birincisi Ehl-i Hadis diğeri Ehl-i Rey. Hanbelilik Ehl-i Hadis, Hanefilik Ehl-i Rey taraftarıdır. Hasan el-Benna özellikle Hadis alanında yazdığı risalede tarafını açıkça Ehl-i Hadis'ten tarafa kor. Bkz. Hasan El-Benna, *Risaletun fi ilmi'l-hadis*, Kahire, 1367.

İşid Ne Kadar Sünnidir?

Üç yıldır Türkiye ve dünya basınında el-Kaide ve onunla bağlantılı örgütlere Sünni denilmesine itiraz ediyorum. Bu itirazımın birçok haklı gerekçesi var. Bir kısmını yukarıda Selefilik nedir? Başlığı altında göstermeye çalıştım. Bu yazıda ise bu gerekçeleri IŞID' i ele alarak ve onların dayandığı dini-politik tabanı analiz ederek göstermeye çalışacağım. Öncelikle Türkiye'de bazı kesimler tarafından IŞID ya da el-Nusra, el-Kaide tabanlı ve bağlantılı bir örgüt kabul edilmese de bu örgütlerin ortak özelliği el-kaide networküne dâhil olmalarıdır. Bu örgütler hakkında ABD'de hazırlanan raporlarda açıkça “Selefi-Cihadi” tanımlanması olduğu halde Türkiye'de bu örgütlere Sünni denilmesi oldukça ilginçtir. Bu tür örgütler aynı network-e bağlı şebekeler gibi çalışmaktadırlar ve aralarındaki anlaşmazlıkları çoğu kez çatışarak çözerler. Bazen bu çatışmalar ayrışma olarak değil aynı ağ üzerinde yeni bir şebeke kurmak olarak okunmalıdır.

IŞID'in temelini Ebu Musa el-Zerkavi atmıştır. Afganistan'a Sovyet ordularına karşı savaşmak üzere giden Ebu Musab el Zerkavi, aktif olarak savaşta yer almasa da, buradaki kamplarda kendi birliklerini oluşturmuştur. Zerkavi, IŞID'in temelini oluşturan “et-Tevhid ve'l-Cihat Cemaati”ni buradaki birlikleriyle kurmuş daha sonrada örgütün adı Mücahidin Şûra Konseyi olmuştur. ABD'nin Irak işgaliyle birlikte Zerkavi, Irak'taki yerel cihatçılarla ilişki kurarak, ABD karşıtı direnişe destek vermiştir. Bu dönemde örgütün amacı, ABD ve Batı yanlısı hükümetin devrilmesi, Şia'nın gücünün kırılması ve İslam emirliğinin kurulmasıydı. 2004 yılında, örgüt el-Kaide ile yakınlaşmıştır. Zaten Afganistan'dan beri el-kaide ile ilişkiler hiç kesilmemiştir. Bu yakınlaşmayı anlamak bu gün IŞID'in Irak'daki gücünü anlamak açısından önemlidir. 11 Eylül 2001 saldırıları, şüphesiz cihatçılar üzerinde el-Kaide adını bir marka değeri haline getirmiş ve bölgedeki cihatçılar üzerinde ciddi bir popülerite kazanmasına yol açmıştı. Zerkavi bundan faydalanarak yerel cihatçıları daha fazla çekmek istiyordu. el-Kaide ise Zerkavi'nin operasyonel gücünü kazanmak düşüncesindeydi. Zaten Irak'ta ABD işgaline karşı direnecek, Zerkavi'den bağımsız, direkt olarak Bin Ladin'e bağlı el-Kaide birliklerde bulunmuyordu. Bu dönemde örgütün

askeri gücü, ABD işgaline karşı en şiddetli direnişi gerçekleştiren bölgelerdeki unsurlardan oluşuyordu. Bunların çoğu da Musul, Bakuba, Felluce, Saddam Hüseyin'in memleketi olan Tikrit gibi şehirler olan Batı Irak'ın Sünni Arap vilayetleridir. Yani bu gün IŞID'e Sünni aşiretlerin katılımı denilen ve yanlış olarak da “Sünni Kalkışma” olarak adlandırılan süreç aslında Irak direnişinde zaten varolan bir ilişkidir, yeni bir durum değildir.

Irak'ta el-Kaide'ye katıldığı süreçte örgüt adını “Irak El Kaidesi” olarak değiştirmiştir. İlk liderleri Zerkavi, 7 Haziran 2006'da ABD güçlerince düzenlenen bir operasyonda öldürüldü. Yerine Ebu Hamza el-Muhacir geçti. 2010 Nisan'ında, ABD ve Irak güçleri, Ebu Ömer el-Bağdadi ve Ebu Hamza el-Muhacir'i yapılan operasyonla öldürdüler. Bunun üzerine Ebu Bekir el-Bağdadi örgütün yeni lideri oldu. Asıl ismi İbrahim Avvad İbrahim Ali el-Bedri olan Bağdadi, 1971 Samarra doğumlu, Bağdat İslam Üniversitesi mezunu, doktora yapmış bir akademisyendir. Bağdadi, Irak'ın 2003'te işgalden sonra ABD ordusunun güvenliği sağlayamadığı Felluce'de direnişçilere katılmıştı. Ailesi ve eğitimi onun Selefi olduğunu göstermektedir. Bu süre zarfında birkaç kez tutuklandı ve serbest bırakıldı. 2010 örgütün başına geçti. Irak'lı bir Arap olan Bağdadi, örgütün ismini de, küresel bir çağrışım yapan el- Kaide'den, 'Irak İslam Devleti'ne dönüştürdü.

Suriye iç savaşında örgütün varlık göstermesi 2013 yılında başladı. Örgütün bugünkü ismini alması da Suriye iç savaşına katılımıyla beraber oldu. Örgüt hem Irak ve Şam'da İslam Devleti, hem de Irak ve Levant'da İslam Devleti olarak anılmaya başlandı. “Levant” ile Suriye, Hatay ve Ürdün'ü kapsayan Lazkiye ile Akdeniz'e açılan coğrafya kastedilmektedir. Suriye'ye nasıl müdahil olduğu ve buraya kimlerin desteğiyle çağrıldığı oldukça şüphelidir. IŞID'ın Suriye iç savaşına neden ve nasıl müdahil olduğu sorusunun cevaplarını aslında onun ortaya koyduğu eylem tarzından okumak mümkündür.

Esad rejimine karşı savaşan muhalefet grupları içerisinde IŞID öncelikle el-Nusra ile birlikte, el- Kaide çatısı altında savaşa girmişti. İlerleyen süreçte bunların arasında yöntem açısından ciddi bir farklılaşma yaşan-

- 17 Bkz. “Al-Nusra: Salafi- Jihadist Militia”, Jeremy M. Sharp -Christopher M. Blanchard, Armed Conflict in Syria U.S. and International Response, CRS Report for Congress, June 14, 2013, s. 7.
- 18 Peter Chambers, *Abu Musab Al Zarqawi: The Making and Unmaking of an American Monster (in Baghdad)*, Alternatives: Global, Local, Political, 37(1), 2012, ss. 35 vd.

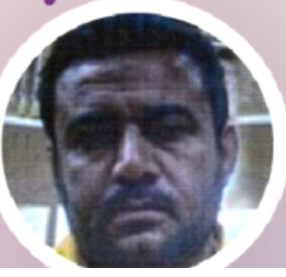
Ebu Bekr El Bağdadi

Gerçek adı
İbrahim Avad İbrahim Bedri
1971 Sammara Doğumlu, İlahiyet
fakültesi mezunu ve İslami ilimlerde
doktora yapmış Ahmet bin Kanbel
caminde imamlık yapmış 2004 yılında
tutuklanmış 2007 serbest kalmış
ve El Kaide'ye üye olmuş

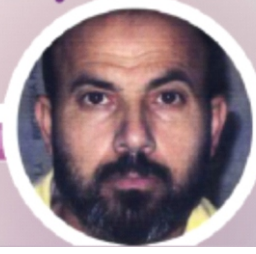
**Ebu Abdurrahman
El Bablevi**

Gerçek adı
Adnan İsmail Necm
2005 Yılında tutuklandı,
eski bir Saddam Generali idi
İŞİD askeri şura başkanı.

Ebu Ahmet El-Alvani

Gerçek adı
Velit Casim El Aavani
Eski bir Saddam Askeri
İŞİD askeri şurasında
bulunan
3 askerden biri

Ebu Eymen El İraki

Eski Bir Saddam askeri idi
İŞİD askeri şurasında bulunan
askerden birisi. Hava istihbaratında
albay idi. 2007 - 2010 yıllarında
tutuklandı. 2011 yılında Suriye'ye
gidenler arasında yer aldı.

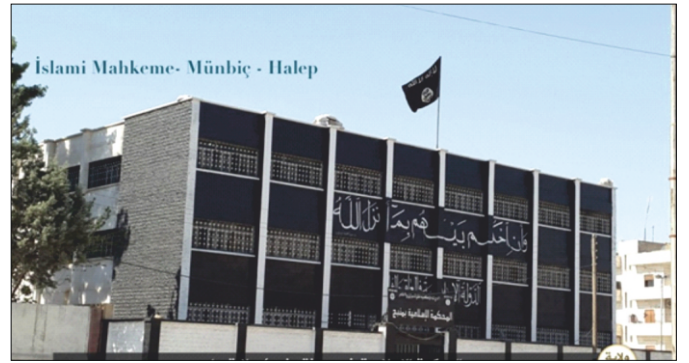
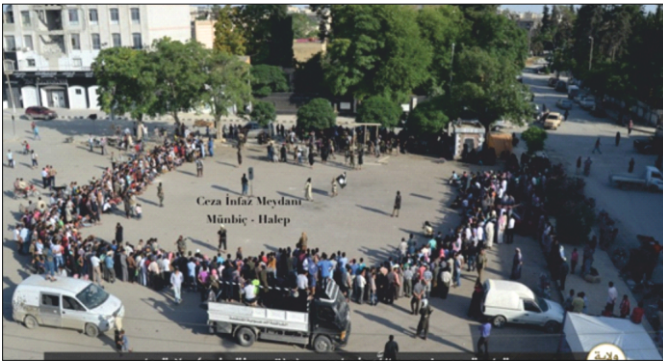
Hacci Bekri

Gerçek Adı
Semir Muhammet El Haliyfev
Saddam ordusunda eski Bir
genral idi. İŞİD'in en üst
yöneticilerinden birisidir.

maya başlandı. Fakat bu süreçte İŞİD bir çok örgütten destek gördü. İŞİD açıkça İslami bir emirlik kurma hedefini deklare etti ve ele geçirdiği hemen her bölgede, kendi yorumuyla İslam hukukunu uygulamaya koymaya başladı. Onun devlet kurma hedefi, bu örgütü diğer İslam cephesi unsurlarından ve Nusret Cephesinden ayırdı. Bu

hedef el-Kaide merkezince olumlu karşılanmadı zira bu el-Kaide'nin yürüttüğü cihat misyonuna da uygun değildi. Ayrıca Nusret cephesinden de eylem olarak farklı bir taktiğe sahipti. Nusret cephesi Suriye'nin her bölgesinden intihar eylemleriyle ses duyurmaya çabalarken, İŞİD kuzey doğu bölgesine yönelerek açık

- 19 Nick Ayers, Ghost Martyrs in Iraq: An Assessment of the Applicability of Rationalist Models to Explain Suicide Attacks in Iraq, *Studies in Conflict & Terrorism*, 31(2008), s. 862.
- 20 Daniel L. Byman and Kenneth M. Pollack, "Iraq's Long-Term Impact on Jihadist Terrorism", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 618, Terrorism: What the Next President Will Face (Jul., 2008), s. 57.
- 21 Daniel L. Byman and Kenneth M. Pollack, *agm*, s. 59-61.
- 22 <http://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Research%20about%20ILIS.pdf>.
- 23 Ben Smith, Louisa Brook-Holland and Rob Page, *Islamic State of Iraq and the Levant (ISIS) and the takeover of Mosul*, International Affairs and Defence Section, 20 June 2014.

savaş taktiği uyguluyordu. IŞİD'in amacı Suriye'de de Esed güçlerini yıldırmak ve sindirmek değil, saldırdığı yerleri ele geçirmek ve orada kalmaktı. Bu İslam Emirliği yada Devleti kurma amacından kaynaklanıyordu. Suriye'de Rakka ve Deyr ez-Zor'da halen sürdürdüğü üstünlük bunu göstermektedir. IŞİD'in Esad ordusuyla çatışmaktan kaçındığı şeklindeki eleştirilerin nedeni de aslında onun bu taktiğinin bir sonucuydu. Öncelikle IŞİD doğuda Esed'in varlık göstermediği bölgelerde etkindi ve asıl amacı Esed'i devirmek değil ele geçirdiği bölgelerde kalıcı olmaktı. Suriye'de Esed'i aşağıda tutacak ve İran'la arasında tampon bölge kurarak yeni bir devlet oluşturmak bölgede en çok Suudi Arabistan ve Katar'ın işine gelirdi. Buda aslında Suriye'ye IŞİD'i kim davet etti ve kim destekliyor sorularının da cevabını vermektedir. Zaten kısa bir süre içinde ÖSO'da ki bir çok grup ve komutanın IŞİD'e katılıyor olmasını da başka türlü açıklayamayız.

IŞİD Suriye'de 2 Şubat 2014'te yayınlanan ses kasetinde ise Zevahiri'nin IŞİD'in el-Kaide'ye bağlı bulunmadığı ve faaliyetlerinden Kaide'nin sorumlu tutulamayacağını bildirmesi ile daha özerk bir yapıya kavuştu. Aslında IŞİD'in el-Kaide'den ayrılması taktiksel olarak onun Suriye'de ve Irak'da daha kalıcı olacağının da habercisiydi. Zira el-kaide bağlantılı bir örgütü Batı ve ABD istemeyecek, Suudi Arabistan'da açıktan destek veremeyecektir. Dolayısıyla IŞİD'in el-Kaide'den ayrılması ve hatta Türkiye'de IŞİD'in el-Kaide'den bağımsız bir terör örgüt olarak kabulü onun bölgede kalıcılaştırılması anlamına gelmektedir. PKK gibi el-Kaide ile

örgütsel bağı olmayan her terör örgütü ile masaya oturmak meşru görülebilir.

El-Kaide ile çatısı altında ayrılarak özerkleştikten sonra IŞİD'in Irak'da etkin olması oldukça düşündürücüdür. Uzun Suriye iç savaşı ve Esed'in devrilme olasılığının Rusya desteğiyle zayıflamasıyla birlikte IŞİD Irak'ın içlerine doğru yeniden hareket etmesine yol açtı. Musul'un ele geçirilmesi, sorunu Suriye meselesi olmaktan çıkardı. Aslında IŞİD adını aldığı günden beri bu örgütün meselesinin Suriye iç savaşı olmadığı anlaşıyordu. Aslında mesele parçalanacak olan Irak ve Suriye'de yeni denge kurmaktı. Zira Irak'a müdahale ile birlikte Maliki hükümetindeki Şiiler oldukça güçlendiler. Suriye'de Esed'in düşmemesi ve Irak'da Şiilerin etkisi Ortadoğu'da dengeleri Körfezdeki Selefi Arap devletlerin aleyhine bozmuştu. IŞİD aslında Şiilere karşı Arap Selefilerinin bölgedeki güvenliğini sağlayacak bir güç olarak görülüyordu. Irak'da Sünni Arapların zaten baştan beri desteğine sahip olan IŞİD'in Musul olarak Bağdat'a doğru hareket etmesi bunun açık bir göstergesidir. Daha önce de yazdığım gibi ABD, Suudi Arabistan ve Katar gibi aktörler Suriye ve Irak'ı da yaşana iç savaşta Esed ve Şiiliğe karşı bir Kürt ve Selefi (kimileri sünni diyor) blok oluşturmak istiyorlar. Böylece Ortadoğu'da Şiilik dengelenebilir ve İsrail'in güvenliği de garanti altına alınmış olur. Selefilik Ortadoğu en çok Hanbeli ve Şafiler arasında ayılabılır. Bu nedenle Türkiye'de 60 sonrası Hanefilik yerine daha çok çağdaş İslam'ı akımlar üzerinden dini düşünce yeniden yapılandırılmıştır.

Sonuç olarak IŞID bildiğimiz anlamda bir el-Kaide türü örgüt değildir. Bu daha çok IŞID'ın strateji, hedef ve taktik boyutuyla ilgilidir. İnanç ve ideolojik olarak ise el-Kaide, IŞID, el-Nusra vb örgütlerin tümü mezhepsel ve ideolojik olarak Vehhabi-Selefi'dirler. Bu örgütlerin Sünni olarak görülmesini sağlayan şey bunların daha çok Sünni Müslümanlar arasında taraftar bulmasıdır. Öncelikle bilinmesi gereken Sünnilik daha çok Şiiliğin karşısındaki Müslüman blok için kullanılan genel bir kavramdır. Bir mezhep adı değildir. Sünnilik daha çok içinde bir çok mezhebin ve farklı düşünce sistemlerinin yer aldığı bir çatı gibidir. 19. yüzyıla kadar da inanç da Eş'arilik ve Matüridiliğin temsil ettiği bir orta yol olarak

kabul edilmiştir. 19. Yüzyılda Vehhabiliğin ortaya çıkışı ve İslam'ı İhya-Canlanma adı altındaki akımların Selefilikle imtızacı ile birlikte de mezhepler terkedilerek, Sünnilik kavramı anlamını yitirmiştir. Bu gün dini devrimci örgütlerin ve terör örgütlerinin çoğu Vehhabi/Selefi networküne bağlı gruplardır. Vehhabi/Selefilğin Sünnilik içinde yer alıp alamayacağı (en azından Osmanlı ulemasının çoğu tarafından reddedilmiştir) tartışılmıştır. Fakat daha sonra özellikle Türkiye'de İran devriminden etkilenen İslamcı gruplar tarafından Vehhabelik Suudi Arabistan'la ilişkili olarak reddedilirken, Afganistan ve Bosna savaşlarından sonra Selefilik oldukça rağbet gören bir isim olmuştur.

20. Yüzyılda Vehhabiliğin Selefilğe evrilmesiyle İslam dünyasında Sünnilik bir orta yol görüşü olmaktan çıkmış ve mezhep sistematigi tamamen terk edilmiştir. Dolayısıyla bu gün İslam dünyasında ve Türkiye'de Müslümanların zihin dünyasında Sünnilik daha çok Şiilik karşıtlığı anlamında kullanılmaktadır. İnanç alanında ise Sünnilik artık Türkiye'de ve Ortadoğu'da Hanefi ve Matüridi gelenek terk edildiği için Selefilikle eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır. IŞİD gibi örgütleri Sünni olarak tanımlamanın taktiksel olarak iki anlamı vardır: Birincisi Şiilik karşıtlığı üzerinden İslam dünyasında onlara meşruiyet kazandırmaktır. İkincisi de Vehhabi-Selefilik sahip olduğu aşırı tekcirci inanç öğretisi ile her zaman Hanefi coğrafyada mesafeli durulan bir yapı olmuştur. Özellikle Türkiye'de gerçekleştirilen algı operasyonu, bu örgütler Sünni olarak isimlendirilerek onların Ortadoğu'da Hanefi ve Şafii muhitlerde taban tutması ve taraftar kazanması sağlanmaktadır. Şiilikle hesaplaşmayı başarırslar ve Suriye ve Irak'da bir devlet kurabilirlerse, ilk yapacakları iş yeryüzünde kendi mezhepleri hâkim oluncaya ve bir tek Hanefi kalmayıncaya kadar diğer Müslümanlarla savaşmak olacaktır.

Türkiye'de facebookta açtıkları yüzlerce sayfada Namaz kılmayanı tekcir eden, demokrasiyi şirk ilan eden, Müslümanları esir etmeyi ve kadınlarını cariyeye olarak almayı caiz gören, savaş hukukunu tanımayan, Hanefilerin kıldığı namazı bid'at kabul eden yayınlarını görmezden gelenler, aslında kendi coğrafyalarından nasıl bir dini yorumu canlandırdıklarını o gün geldiğinde anlayacaklardır. Bu örgütlerin en temel özellikle katı bir Arapçılık ideolojine bağlı olmaları ve 11. Yüzyıldan itibaren İslam dünyasında kurucu bir aktör olarak ortaya

çıkan Hanefilik mezhebine düşman olmalarıdır. IŞİD'in 29 Haziran'da tüm dünyaya İslam Devleti kurduğunu ve Halife olarak da Ebu Bekir el Bağdadi el Hüseyini el Kureyş'i'nin atandığını duyurması aslında bu iddialarımızı teyid etmektedir. Hilafet her zaman İngilizlerin dikkatini çeken bir kurum olmuştur. Özellikle Türklere karşı bu kurumun yeniden Arapların elinde canlandırılması Batılı devletlerin ilgisini çekmiştir.

IŞİD'in Hilafet ilanında Halife olarak seçilen el-Bağdadi'nin Nesebinin El-Huseyni ve El-Kureyş'i olarak isimlendirilmesi ve metinde yer alan şu ifadeler yine Sünni Hilafet doktrininde yer alan önemli bir tartışmaya gönderme yapmaktadır. O da Hilafetin Kureyşiliği meselesidir. İlanda şöyle denir: "Buhari'nin (Allah ona rahmet etsin), Muaviye'den (Allah ondan razı olsun) şu rivayeti yeter: Allah Resulü'nü (s.a.s.) şöyle derken işittim: 'Bu iş (devlet başkanlığı) Kureyş'te olacaktır. Onlar İslam'ı dosdoğru uyguladıkça bu konuda onlara kim düşmanlık ederse Allah onu yüzüstü süründürür."

Kureyşilik Hilafetin Arap ve yalnızca Peygamber soyuna ait olduğu anlamına gelir. Sünni Hilafet anlayışında İmametın şartları anılırken; Müslüman Olmak, Erkek olmak, Hür Olmak, Akil Balığ Olmak, Kureyş'i Olmak, İlim sahibi olmak gibi bu şartta zikredilir. Söz gelimi başlıca hadis kaynaklarından biri olan Sahih-i Müslim'in imâret babında öncelikle insanların hilâfetin Kureyşe ait olduğu ve Kureyş'e tabi olması rivâyet edilmektedir. Henbeliliğin kurucusu Ahmed b. Hanbel'in şu rivâyeti de bunu teyid etmektedir: "Kureyşten başkası Halife olamaz, derken bunu teyid eder. Hemen hemen sünni tüm alimler Hilafetin Kureyşiliği konusunda ittifak halindeler denebilir.

Bununla birlikte aslında İslam dünyasında bu şartın 11. Yüzyıldan itibaren pratikte uygulanmadığı bilinmektedir. Bu nedenle Sünni alimler, bu şartın esnetilmesi gerektiğini düşünmüş olacaklar ki, farklı şekillerde bu şartı yorumla yoluna gitmişlerdir. Mesela Amidî ve İcî, bu şartın üzerinde ittifak edilen değil hakkında ihtilaf bulunan bir şart olduğunu belirtmişlerdir. Fakat Hilafetin Türklerin eline geçmesi ile birlikte bu şart üzerine ilk ciddi muhalefet gerçekleşir. Bu konuda ilk ciddi ilmi eser yazan âlim, Tarsusî'dir. Memlukler dönemi âlimlerinden Tarsûsî, Memlûk sultanına takdim ettiği “Tuhfetü't-Türk fîmâ Yecibu en-Yu'mele fi'l-Mülk” adlı eserinde, Kureyşî olmadığı için iktidarını meşru saymayan Şâfîilerin, kendisinden nasıl vali ve hâkimlik görevi aldıklarını sorgulaması ve sultanın, onlara değil, siyasî iktidar için Kureyşîlik şartı aramayan Hanefilere görev vermesi yolunda tavsiyede bulunmuştur.

Halifelîğin Kureyşîliği konusunun ciddî şekilde sorgulandığı bir diğer dönem de Osmanlı dönemidir. Hilâfetin Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferiyle Osmanlıya geçmesi ile birlikte bu

tartışmanın yeniden gündeme geldiğini görmekteyiz. Bu dönemde Osmanlıların Kureyş soyundan gelmedikleri ifade edilerek Osmanlı hükümdarlarının halifelîğinin sahih olup olmayacağı tartışılmıştır. Osmanlı döneminde ilk olarak halifenin Kureyşîliği meselesine değinen Sadrazam Lütî Paşa'nın (1488–1563) “*Risâletü Halâsî'l-Ümme fi Ma'rîfetî'l-Eimme*” 1340 adlı risalesidir. Müellif bu risalesini Kanunî devrinde kendisine padişahların İslâm halifesi olup olmadığı hususunda sorulan soruları cevaplamak maksadıyla telif etmiştir. Risalede Osmanlı padişahlarının bütün ümmetin halifesi olduğu savunulur. Bu gün tekrar bu kuurmu diriltmeye çalışmak ve bunun yalnızca Arapların hakkı olduğunu savunmak Ortadoğu'da tüm dengeleri Türkiye aleyhine değiştirecektir. Bu da bizim tezimizi doğrulamaktadır. Aslında Ortadoğu'da Selefilîğin yükselişi Arap ırkçılığı kadar Türkiye'ye çevreleme operasyonudur. Türkiye Ortadoğu'da etkili bir aktör olabilmek için Şiilik ile Selefilik arasındaki bu gerilimi kırmak zorundadır.

Bunun yolu ise IŞİD gibi örgütleri Sünni değil Selefi olarak tanımlamaktır. Ortadoğu'da bir Şii-Sünni savaşı varmış gibi göstermek, Selefi ve Şiiliğin taraftar toplama stratejisidir. Var olan bir Selefi-Şii çatışmasıdır. Türkiye bu süreçte İslami geleneğini iktidar ve Diyanet aracılığıyla Selefilîğe taraftar yaparak harcamaktadır. Ne kadar ilginçtir ki, bu yapıların ilk hedefi laikler değil, tam aksine imam Hatip ve İlahiyattaki din eğitiminden yetişen nesiller olacaktır. Sanırım aşağıdaki harita mümkün senaryoyu gözler önüne sermektedir: Şafii bir Kürt devleti, Selefi bir İslam Devleti, istediğini almış bir Şii İran ve yalnızlaşan Türkiye.

- 26 Mehmed Said Hatipoğlu, Hilâfetin Kureyşîliği (İslâm'da İlk Siyâsî Kavmiyetçilik), Kitâbiyat Yay., Ankara 2005, s. 53-87.
 27 Bakıllânî, Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib b. Muhammed Basri (ö.403/1013), *Temhidü'l-evail ve telhisü'd-delail*, thk. İmadüddin Ahmed Haydar, Beyrut : Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiye, 1986, s. 140; Bağdâdî, Abdulkahîr, *Kitâbu usûli'd-dîn*, İstanbul, 1928, s. 281,
 28 Cürçânî, Seyyid Şerîf Ali b. Muhammed b. Ali, Şerhu'l-Mevâkıf, (Tahk. M. Bedruddîn el-Halebî), Matbaatu's-Saade, Mısır 1907, 8/350.
 29 Tarsûsî, *Tuhfetü't-Turk fima yecibu en yumel fi'l-mulk*, tah. Abdulkerim Muti'el-Hamdavi, Dımeşk, 1421., s. 115, 117.
 30 Mehmet Salih Geçit, *İslam Kelamında Siyaset ve İmamet Tartışmaları*, (yayımlanmamış doktora tezi) Atatürk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2012, s. 241.